

Tarnóczy Attila
Hol, mi?
Kanizsai házak és lakói

Kanizsai utcanevek és történetük

Ady Endre utca

Az Ady utca – az egyik legöregebb a város utcái közül – hajdan a légrádi országút szerepét töltötte be.

Ez a postaút Zákánynál lépte át a Drávát és Fiuménél érte el a tengert. Miután a Károlyváros és Fiume közötti szakaszát a birodalom 1819-ben Ludovica út néven modernizálta, esetenként a teljes, Kanizsától induló részt is emlegették e néven.

- Az utca funkciója azonban a vasútépítés nyomán nagyon megváltozott.

Korábban a Gyékényes felé vezető út keresztezte a jelenlegi pályaudvar területét, majd a Miklósfa előtti híd előtt érte el az országút mai nyomvonalát.

A vasútvonal megépülése után az útnak a pályaudvarra eső része megszűnt. A Kisfaludy utcán át, illetve az indóházi bérházaknál (Ady utca 63.) lévő sorompós átkelőnél lehetett átjutni az Iván utca folytatásaként kialakított új (Csengery) útra, onnan pedig a Gyékényes felé vezető országútra. Ennek új nyomvonalát – az akkor megnyitott Csengery út folytatásaként – 1870-re alakították ki, a korábbtól némileg keletre.

- Megjegyzem, hogy Légrádi útként egy másik, biztosan kisebb forgalmú utat is emlegettek az 1700-as évek végén. Ez a jelenlegi Kórház utca folytatásaként, a temető nyugati oldalán haladt délre, Miklósfa előtt kötött be a másik Gyékényes felé vivő útba.

- A Légrádra vezető postaút városi részét 1772-ben Légrádi utcának nevezték. Első szakaszát (a Zrínyi utcáig) Kórház, Kóroda, Ápolda, Ispita, Városháza utca néven, folytatását Szentmiklósi, Kapronczai, Kazinczy utca néven emlegették, majd az utca egésze is (ezt meg Sörház utcának is nevezték korábban) a Kazinczy nevet kapta.

- A Zrínyi utcáig tartó részt már az 1820-as években téglával

burkolták – elsőként a városban.

1872-ben is ebben az utcában kezdődött a város tíz éven át tartó, 1870-ben elhatározott „klinkeresítése”. Az utcákat sorban burkolták a helyi gyárakban készített, kétszer égetett téglával. A folyamat a városképnek nem volt hasznára, közlekedési szempontból sem bizonyult ideális megoldásnak, a téglagyárak tulajdonosai viszont elégedettek lehettek.

A legendás kanizsai sár ezzel eltűnőben volt, de a por nem. A téglával burkolt utakat portalanításként öntözni kezdték. Az első öntözőkocsit 1874-ben vásárolta meg a város. A por azonban még nagyon sokáig központi probléma maradt, mert a város 4/5 részén öntözés sem volt. 1910-ben a helyi lap már az utcák olajjal történő öntözését követelte.

A megoldást végül a más burkolatok (bazalt, aszfalt) használata hozta.

A Kisfaludy utcától kifelé, a ma is létező hársfákat 1881-ben ültették. •Az utca külső, vasút melletti részén, a sorompó után 1913-ban alakították ki a jelenlegi kis parkot. Annak helyét az előző évben vette meg a város a vasúttól, akik addig ott – az akkor még mélyen fekvő területen – szénpernyéjüket, salakjukat rakták le („löschgödör”).

Árpád utca

•A város egyik régi, girbegörbe utcája. Korábban Csutorás utcának hívták. Csutorásoknak nevezték a 18. és 19. században a faesztergályosok egy csoportját, akik főleg a csutora nevű 5-8 liter térfogatú, lábas, két lapos oldalán esztergályozott kulacsokat készítettek. Főként bor tárolására használták, az említett időszakban rendkívül népszerű volt, sőt rendszeresítették a birodalom katonaságánál is. Gyártása a Dunántúlra összpontosult. A csutorásoknak Kanizsán is volt (a bognárokkal közös) céhe. Elképzelhető, hogy hajdanán főleg errefelé dolgoztak a város csutorásai.

Az utca 1873-ban kapta mai nevét

- A 19. és 20. század fordulóján az akkori Árpád utca a 37. sorszámú házzal (ma Sikátor utca 11.) ért véget. Az első világháború előtt megnyitották a Dózsa György útba kötő egyenes szakaszát is.

Az előző furcsaság oka, hogy a korábbi Árpád utca Ördög-árkon túli részét egy 1942-es döntés révén ma Sikátor utcának nevezzük.

Ugyanakkor az eredeti Sikátor utcát az Árpád utca külső felének nyilvánították. Ezt a századforduló tájékán nyitották meg, majd az 1910-es években kötöttek be a Dózsa György útba. Szemben az Árpád utcával, teljes egészében mérnökiileg tervezett utca volt: az Ördög-árokotól egyenesen vezetett a Dózsa György úthoz.

A jelenlegi Sikátor (korábban Árpád) utcának kanyarodó részét ma rövid utcácska (szintén Sikátor névvel) köti a Magyar utcába. Ezt 1939-re alakították ki

Csengery út

- Miután 1867-ben a Nagykanizsai Takarékpénztár megvette néhai Németh János itteni házát, elvileg lehetővé vált utca nyitása e helyen.

A mai út belső, a Zrínyi utcáig terjedő részét 1870-ben alakították ki. Ezzel, az akkor már létező, a jelenlegi Csengery út középső részét alkotó Iván utcát összekapcsolták a Fő úttal.

Az elkészült új szakasznak a Takarékpénztár utca nevet adták, az Iván utcát és a külső részt Távirtdai utcaként emlegették.

1873-ban a Takarékpénztár utcát és folytatásában az Iván utcát Csengery Antalról nevezték el.

Az utca kialakulásának története magyarázza szélességének furcsa változását is, amely a Fő úttól kifelé haladva kétszer is növekszik.

A legkorábban létező szakasz (Iván utca) az 1850-es években (a vasút építése elkezdéséig) még csak egy összekötő, kis utca volt a

Zrínyi és a kialakulóban lévő (házak ott még nem álltak) Kisfaludy utcák között. E szerepnek felelt meg szélessége. A Kisfaludy utcán túl út még nem létezett.

A vasútépítés nyomán (az Ady utca folytatásaként kialakult gyékényesi országút egy részét a pályaudvar kialakításához igénybe kellett venni), az utcát meghosszabbítva, a pályaudvar keleti oldala mentén vezetve új utat hoztak létre, biztosítva a közlekedést Gyékényes felé. Házak még nem lévén, e részt szélesebbre építhették az előzőnél.

A legfiatalabb, a Fő útra bekötő szakasz létesítése viszont bontásokat igényelt. Próbálták a költségeket minimalizálni úgy, hogy a telkek megmaradt részei még beépíthetők legyenek. Kialakult az utca legszűkebb része.

A szokatlan megoldást az epébe mártott tollú újságíró már akkor kifogásolta: „Tudakozódtam, hogy elhibázták-e a mérésnél, vagy nem lehetett-e másként, de felvilágosítottak, hogy semmi akadály és semmi hiba nem jött közbe, hanem a tervező mérnök, vagy szépítési bizottmány helyesebbnek találta így, mert erősebb a perspektíva, ha az út egyre szélesedik.”

•Az új utca azonban elnyerte a helyiek tetszését. Része lehetett ebben az utca középső szakasza fásításának is. Egy 1910-es cikk szerint Kanizsán a közismert dalt a következő szövegváltozattal énekelték – a Csengery utcára célozva:

Kanizsán van egy szép

Hársfasoros utca,

Valami a szívemet

Mindig arra húzza.

A rosszmájú újságíró szerint a hársfasor dicsérete nem volt mentes az önérdektől. Mivel a városi tanács errefelé kifeszített huzalokon,

az utca közepén helyeztette el a közvilágítás lámpáit, a már természetes fák alatt éjjelente vaksötétség uralkodott. Így aztán az utca rajongói vizslató tekintetek kísérete nélkül mehettek oda, ahová szívük húzta őket. •Az út végül 1900-ban – mai hosszában – egységes nevet kapott: Csengery út.

Csengery (1822-1880) újságíró, író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1856-tól), majd alelnöke volt.

Érdekesség, hogy ő szerkesztette az 1879-ben megjelent 1 és 5 forintos új bankjegyek szövegét.

Kanizsai elismertségét jelzi, hogy a Nagykanizsai Takarékpénztár 1870-ben a Kanizsán született Szász Gyula szobrásznál megrendelte Csengery mellszobrát. Azt – az itt épp épülő – palotájukban kívánták felállítani.

- A Csengery út külső, vasútvonalon túli része az ottani telekhatárokat ferdén keresztelte, így ott a házak sokáig az utcára nem merőleges oldalfalakkal épültek. A város 1912-ben elégelte meg a kialakult helyzetet és elrendelte, hogy a Blau-telket (a Só és Tárház utca környékét) már csak az utcára merőlegesen szabad parcellázni.

- A külső Csengery út nyugati oldalán lévő, a pályaudvar megépülése előtt a fűtőháztól délre eső területet Akasztófa-dűlőnek nevezték. Ezt a régi gyékényesi (légrádi) út korábban még nyugatról érintette.

- Az 1870-ben készült el az új országút a külső Csengery út folytatásában Gyékényes felé. Nyomvonala a korábbiétől valamelyest keletre került.

Jelentősebb változás volt, hogy Miklósfa előtt megszüntették az út nyugatra kanyarodását, amellyel kikerülte az akkori Szent-Miklóst és az országutat átvezették a falun

Deák tér

- A térség, amit ma Deák tér néven ismerünk eredetileg – keleti

irányban – jóval nagyobb kiterjedéssel bírt (lásd: Fő út).

- A templom elé került át az Erzsébet térről 1773-ban a kő szégyenoszlop és itt állt, míg 1835-ben Babochay János városbíró el nem bontatta.

A szégyenoszlop mellé sokszor kihelyezték a szégyenpadot is. A bűnöst ilyenkor a padhoz kötözték, a nevében megfogalmazott írásos bűnlajstromát és bűnbánatát az oszlopra erősítették, azt olvashatták okulásul a templomból távozők.

A befejező fordulat (mai helyesírással) általában ekképp szólt: „Ki sorsomat látja, rossz életemnek rendjét olvassa, tanuljon rajtam!”

- 1872-től alakult ki a tér részeként a „Suszteralle”. Ez a tér belső részét északról határoló (juhar) fasor neve volt.

Nagyvásárokon itt árulták portékájukat a cipészek és a csizmadiák.

- 1873-ban az akkori „Felső templom tér” a Deák Ferenc tér nevet kapta

Eötvös tér

- Az Eötvös tér nyugati felén körülbelül 1860-ig létezett a „Sárecz tenger”, amely még a 18. században jött létre. Valószínűleg egy téglavető visszamaradt gödreként keletkezett.

Az 1848-ban választójoggal bírók névsorában szerepel Sárecz József csizmadia. E régi kanizsai család nevét kapta az itteni tóka.

A vízzel feltöltődött nagy mélyedést használták lovak úsztatására és a hagyomány szerint pékek, „szappantosok” büntetésére. Akkor mártották őket ketrecbe zárva vízbe, ha nem az előírt súlyban készítették termékeiket („megmártás”).

- 1869-ben határozott úgy a város tanácsa, hogy az Erzsébet térről eltávolított Szentháromság-szobrot a téren, a gimnáziumtól nyugatra kell felállítani, a környékét pedig Szentháromság térnek hívják azután. Utóbbinak már akkor sétatér szerepet szántak. (A szoborcsoportot a Nagy-Magyarország emlékmű 1934-es

felállítása miatt költöztették tovább, a Kossuth térre.)

1876-ban a gimnázium előtti rész fásítása, parkosítása részben megtörtént. Ahogy a Zalai Közlöny írta: a munka „Szeidl kertész tanár ízléses terve” (Szeidl Lipót?) szerint folyt. Ekkor – minden bizonnyal – a gimnázium vette saját kezébe környéke rendezésének ügyét.

A tér parkosításáról a város 1885-ben döntött, azzal a szándékkal, hogy a már tervezgetett Sétakert megvalósulásáig legalább egy „Ideiglenes Sétatér” legyen Kanizsán. A tér nyugati felén kialakított parkot fából készített kerítéssel vették körül.

- A tér északi oldalának beépítése ma is érdekes.

Ott hajdanán három terecske alakult ki. Ezek az 5. és a 10. számú házak után vannak, a harmadik a – némi jóindulattal – hivatalosan is térnek nevezett Huszti tér. Korábban ebbe sem kötött be utca.

A jelenség magyarázata talán az, hogy a Petőfi és a Hunyadi utcák közötti tömbbelső nem volt összekötő utcával feltárva. Így, ez a módszer maradt a tér felől még elérhető építési telkek számának növelésére.

- Sokáig az Eötvös tér nyugati oldalán működött a „fapiac”. 1925-ben helyezték át az addigi heti állatvásártérre.

- 1873-ban az akkori Sétatér nevű területet Eötvös térnek nevezték el. Viszont a gimnázium mögötti részének (a mai tér északkeleti darabja) akkor még a Vörösmarty tér nevet adták. A teret keletről határoló utcát pedig Vörösmarty utcának nevezték el.

Így volt ez 1900-ig, amikor a mai Vörösmarty utca névadása megtörtént és itt a teljes tér az Eötvös nevet kapta

Erzsébet tér

- A terület posványos, vizes volt; még az 1800-as évek elején is akadt helyi vadászgató ember, aki nyilvántartást vezetett az itt lőtt vadkacsákról. A probléma csak 1869-től enyhült, amikor 580 kocsi homokkal a teret feltöltötték és körülötte téglázott árkot

alakítottak ki.

A nagyobb esők alkalmával a Fő úton erre tartó víztömeg azonban még sokáig gondot jelentett.

- A tér délnyugati sarkán (nagyjából ott, ahol most a nyilvános illemhely épülete van) állt a pellengér (szégyenoszlop). Kőből készült, oldalán bilincs-kapcsok voltak.

Az oszlop 1773-ban került át a Deák térre.

- Ugyanekkor állították fel a Szentháromság-szobrot, amelyet Inkey Boldizsár a pellengér eltávolításának feltételével adományozott.

Az alkotás a 20. gyalogezred emlékművének jelenlegi helyétől valamelyest nyugatra állt. Hajdanán Szentháromság-képként emlegették.

A források szerint Inkey Boldizsár 1758-ban készítette Grazban. Szobrászként a talapzaton Theofilus Boheim neve olvasható. Meghökkenítő viszont ugyanott az 1773-as évszám, amelyet más források az állíttatás időpontjaként adnak meg.

Nem tisztázott ugyanis, hogy a szobor (ha tényleg 1758-ban készült, ha tényleg 1773-ban került felállításra) hol töltötte az elkészülése után eltelt tizenöt évet.

Ráadásul az elől elhelyezett három szobor (a magyar szentek: István, Imre és László) talapzata, anyaga – különösebb vizsgálódás sem szükséges a megállapításhoz – különbözik a szoborcsoport nagyobb részének anyagától, megformálásától. Nem lehetetlen hát, hogy a mű egésze két ütemben készült, két kőfaragó munkája.

Ha ezt feltételezzük, magyarázatot kapunk egy másik furcsaságra is. Három újabb személy szobrának illesztése a már meglévőkhöz olyan feladat volt, amelyet talán nem is lehetett jól megoldani: egyiküknek óhatatlanul a központi oszlop Mária alakja elé kellett kerülnie.

A szobrász így kettős, de ellentmondó kényszer hatása alatt volt kénytelen dolgozni. Legfontosabb alakját – a koronát felajánló Szent Istvánt – csak középre állíthatta. Ezt tette, de a takarás csökkentése érdekében úgy döntött, hogy István alakját kisebb méretarányban ábrázolja szomszédjainál. Az elrendezés kényszermegoldás jellegét támasztja alá az is, hogy – egyéb lehetőség híján – István hátat fordít Máriának.

A teret miután Inkey Boldizsár adományával díszítették, Szentháromság térnek nevezték.

1862-ben már adományokat gyűjtöttek, a Szentháromság-kép áthelyezésére. Akkor a Felsőtemplom elé szánták.

Végül 1869-ben a tanács úgy döntött, hogy a már eltávolított szoborcsoportot az Eötvös téren kell felállítani. Határoztak arról is, hogy ezért az ottani teret a jövőben Szentháromság térnek fogják hívni.

A Nagy-Magyarország emlékmű 1934-es felállítására miatt került át szoborcsoport a Kossuth térre.

- A még eredeti helyén álló Szentháromság-szobor mellett volt akkoriban az egyetlen olyan kút, amelyet a város üzemeltetett.

- Az 1866-ban – Pigmond Ferenc városi rendőrkapitány rendelkezése szerint – a Kvártélyház előtti térségen várták megrendelőiket azok a munkanélküliek, akik hordárként próbáltak pénzhez jutni. Tevékenységüket a kapott jelvény tette hivatalossá.

Talán ennek következményeként lett 19. század utolsó évtizedeiben ugyanezen terület a város fuvarosainak is állomáshelye.

- A teret 1870-ben még Gabonapiacz névvel említik.

1873-ban ezt és a Magyar utca elejét Fő térnek nevezték el. Magyaráztaként ehhez hozzá kell tennem, hogy addig a tér északi oldala a Magyar utca része volt.

Sajnos az addig érvényes házszámokról csak egy adatot találtam: a Kaiser-ház (Erzsébet tér 16.) akkoriban a Magyar utca 2. házszámot viselte. Megjegyzem, hogy sok adatra számítani sem lehet, hiszen a folyamatos sorszámokról a város egy évvel előbb tért át az utcánkénti számozásra.

1840-es adat szerint szintén a Magyar utca részeként kezelték az Erzsébet tér 10. és 11. számú házakat.

1900-ban nevét Erzsébet térről (ezt 1898-ban, a királyné halálakor kapta) Erzsébet királyné térre módosították.

- A tér keleti oldalán állomásoztak a városi taxik az 1920-as évektől.

- Az általuk használt terület mellett, a tér sarkán került felállításra a 1930-ban a 20. gyalogezerd szobra, Hybl József alkotása.

- 1924-ben a tér déli felének közepén, kelet-nyugat irányban, Szeghalmy Bálint városi mérnök terve szerint felépült – a korábbi bódék helyére – a 23 fülkéből álló „hús-pavilon”, amely elég szerencsétlen módon kettévágta a teret. 1940-ben került lebontásra.

- Ugyan már a második világháború után készült, de megemlítem, hogy a tér északi felén hatalmas beton medencét alakítottak ki tűzoltóvíz tárolására. A téglalap alakú tároló falai fordított, csonka gúlaformával mélyedtek a talajba.

A vizet a Rákosi-korszakban a város oltására szánták, amikor majd – élükön jugoszláv kommunistákkal – támadnak az imperialisták.

Az állandóan száraz létesítmény meredek falain nagy élvezettel fogócskáztak a környék gyerekei. A dolgot igazán vonzóvá a nyaktörés némi esélye tette.

Kossuth tér

- Az 1860-as években a tér (ennek 1873-ban Vásártér lett a neve) és még két utca (a jelenlegi Katona József és Kórház utcák) a Szentgyörgyvári utca nevet viselték. Előtte a város e részét Tizenhárom város néven emlegették.

Az elnevezés valószínűleg a szépebbé tizenhárom városra utal, amelyeket még Zsigmond király zálogosított el 1412-ben.

Amikor a városok 1772-ben Lengyelországtól visszakerültek Magyarországhoz, az ország sok településén adtak ugyanilyen utcanevet.

Még korábban Temető utca volt a Deák térről a temetőhöz vezető utca neve. Ugyanakkor a Kossuth tér és a tőle északra eső (csaknem a Fő útig terjedő) térség beépítetlen területei a Sétatér nevet viselték és így is funkcionáltak.

A terület 1900-ban kapta mai nevét.

- Még a kórház megnyitásakor is hetente kétszer marha- és sertésvásárt tartottak itt. Ekkoriban a tér szintje már magasabb volt a régebbi házak bejáratánál: a vasúti bevágásból kitermelt föld egy részét itt terítették szét.

A Kossuth téren a mai állapotot eredményező fásítást 120 juhar, 30 gömbakác, 15 hárs elültetésével 1909-ben kezdték.

A Kórházkápolna közelben, a temetői híd északkeleti sarkánál álló fogadalmi kereszt állításának időpontja ismeretlen.

Az 1917-es térképen szerepel, az 1886-os uradalmi térképen is jeleznek itt valamilyen építményt. A korábbi és a két időpont közötti térképek viszont nem jelenítik meg a keresztet.

- A Szentháromság-szobor 1934-ben került mai helyére.

Magyar utca

- A 1772-ben még Soproni utcaként említik (ezt a nevet később a Teleki utca viselte), majd Bécsi utcának nevezték.

Volt egy átmeneti időszak is, amikor már Magyar utcának

nevezték az utca belső szakaszát. Egy 1868-as árverési hirdetmény már említi a Magyar utcát, ugyanakkor a ma Magyar utca 116. számú ingatlant Bécsi utca 1. szám alattinak nevezi, amelyen néhai Stehlik Vencel kertész háza áll.

Feltételezem, hogy első ütemben az út városi kezelésben lévő része kapta meg a „Magyar” nevet. Az így kialakított Magyar utcának még része volt az Erzsébet tér északi oldala is.

Az egész utca 1873-ban nyerte el mai nevét. Ekkortól nem tartozott már hozzá Erzsébet téri ház, kialakult az épületek mai számozása.

- A város tűzvészektől legtöbbet szenvedő utcája volt.

Az 1851-es tűzben például 59 háza pusztult el, annak ellenére, hogy 1834-ben a város a lajtos-szekerekhez tíz darab kézfecskendőt szerzett be, majd megtiltotta fából építeni, illetve zsúppal fedni a házakat.

- Az utca nagyobb része még a 20. század közepén is jellegzetes, a város külső részeire korábban jellemző képet mutatott: a telkek házak közötti, beépítetlen részét magas, függőleges, kátránnyal átítatott, csaknem fekete deszkapalánk kerítés választotta el az utcától. Belátni nemigen lehetett, mert a függőlegesen álló deszkák általában egymást érték; bemászni bajos lett volna, mert felső végük hegyesre volt vágva

Széchenyi István tér

Az akkori Szent János teret 1873-ban nevezték el Széchenyiről.

- A kanizsai vár visszafoglalása után a városi temető előbb az Alsótemplom körül, majd itt, a templom mögött alakult ki.

Mária Terézia rendelete nyomán a temetőket a települések szélére kellett költöztetni. Így, az itteni, régi temetőbe 1784-től nem lehetett temetni.

Ennek nyomán, a város az 1800-as évek elején hosszas vitába

keveredett a szomszédos Fő úti telkek tulajdonosaival. Ők arra hivatkozva kérték a már nem használt temető területét, hogy azt – annak idején – telkeik egy részét igénybe véve alakították ki.

A tulajdonjogi vitát a város nyerte; kialakulhatott a – ma Széchenyi nevét viselő – tér.

- A Hunyadi utca folytatásában kötött be a térre egy utcácska (kezdetben Öröm, majd Bocskai névvel). Bátorfi szerint az 1840-es években alakult ki. Ezzel szemben az utcanevek 1799-es felsorolásában már említésre került egy Öröm utca. Igaz, megállapíthatatlan, hogy hol helyezkedett el.

Az 1822-es térkép is jelez itt egy utcát, Tizenháromvárosi névvel (ugyanakkor a Kórház utca elődjét is ezzel a névvel illeti).

- A Széchenyi téren 1925-ig hetente kétszer volt szénavásár. Így aztán Széna térként is emlegették. 1925-ben a gabonapiac került ide.

A tér ekkoriban – funkciójával a parkosítás nem fért volna össze – bazalt kockakővel volt burkolva.

- A Felsőtemplom mögött, a téren állt a mázsaház (1940-ben költöztették a Kossuth térre) észak-dél irányban elnyúló épülete. 1868-ban vásárolta meg a város a megye tulajdonában lévő raktárt mázsáló és csapszék nyitása céljából.

Kedves Olvasó!

Ez az olvasnivaló a www.holmi.nagykar.hu honlapon található hatalmas helytörténeti munka néhány részletét tartalmazza.

Az olvasnivalóhoz tartozó kérdések a www.azolo.hu honlapon található. Sikeres (75%-os) kitöltése esetén az elért pontok karácsonyi ajándéokra válthatók. 100%-os válasz esetén – 225 pontot ér.